

BLUTMAN LÁSZLÓ*

Újabb bonyodalmak a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés körül

Nagy Ferenc professzor úr több tanulmányban markáns véleményt fejtett ki a feltételes szabadságra bocsátás kizárásával kiszabott, azaz tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről.¹ Így számomra adódott, hogy a tiszteletére készült kötetben e téma egyik újabb, érdekes kérdéseket felvető fejleményét tárgyaljam.

A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés története Magyarországon lassan epikus méreteket ölt. Az utóbbi évben is voltak fontos történések: elég, ha az Emberi Jogok Európai Bíróságának 2016. október 4-i ítéletét említem, melyben a kötelező kegyelmi eljárásra vonatkozó magyar szabályozást két okból sem látta összeegyeztethetőnek az Emberi Jogok Európai Egyezményének (a továbbiakban Egyezmény) 3. cikkével.² Most azonban egy másik fejleménnyel foglalkozom, ami eddig elkerülte a figyelmet. Ez az Alkotmánybíróság 3030/2017. (III. 7.) AB végzése.³ A végzés hozadéka első pillantásra igen soványnak tűnik. Az Alkotmánybíróság megszüntette az eljárást, melyben a Kormány az igazságügyi miniszter útján kérte az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja értelmezését az Alkotmánybíróságtól.⁴ Az értelmezési igénynek keretet adó konkrét alkotmányjogi problémát a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés bonyodalmi hozták a felszínre.

I. A 3030/2017. AB végzés és a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés

Az értelmezésre irányuló indítványra a Kúria Bfv.II.1812/2014. számú ügyben, 2015. június 11-én kihirdetett ítélete adott okot. Ennek fontosabb előzményei a következők. A

* egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem

¹ Pl. NAGY FERENC: *Gondolatok az életfogytig tartó szabadságvesztésről*. Magyar Jog 2013/5, 265. p.; legutóbb NAGY FERENC: *Megjegyzések a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről*. In: Fejes Zsuzsanna – Török Bernát (szerk.): *Suum cuique. Ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Szeged, 2016. 382. p.

² *T. P. and A. T. v Hungary* (apps. 37871/14 and 73986/14) judgment of 4 October 2016 (végleges); rövid, magyar nyelvű ismertetőre l. MOHÁCSI MÁTÉ: *Alapjogi jogesetek – a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága*. Acta Humana 2016/5, 158–159. pp.

³ 3030/2017. (III. 7.) AB végzés, ABK 2017/5. 218–220. pp.

⁴ Ennek értelmében „Az Alkotmánybíróság ... bírói kezdeményezésre soron kívül, de legkésőbb kilencven napon belül felülvizsgálja az egyedi ügyben alkalmazandó jogszabálynak az Alaptörvénnyel való összhangját.”

Debreceni Ítéletábra 2009. december 16-i másodfokú, jogerős ítéletében, a különböző bűncselekmények elkövetésében bűnösnek talált Magyar L. III. r. terheltet, mint többszörös visszaesőt halmazati büntetésül – többek között – életfogytig tartó fegyházbüntetésre ítélte a feltételes szabadságra bocsátás kizárásával. A terhelt 2010-ben keresettel fordult az Emberi Jogok Európai Bíróságához a kiszabott büntetés miatt. A Bíróság a 2014. május 20-i, utóbb véglegessé váló ítéletében megállapította az Egyezmény 3. cikkének megsértését, a feltételes szabadságra bocsátás kizárása miatt.⁵

A strasbourgi ítélet miatt a Legfőbb Ügyészség a Be. 416.§ (1) bekezdésének g) pontja alapján kötelező felülvizsgálati indítványt nyújtott be a terhelt javára, melyben kérte a feltételes szabadságra helyezés kizárásának mellőzését. A terhelt védője a strasbourgi gyakorlatra hivatkozva indítványozta, hogy a Kúria a feltételes szabadságra bocsátás idejét nem több mint 25 évben határozza meg. A Magyar-ítélet a jogalkotót is lépésre ösztönözte. 2015. január 1-jei hatállyal módosította a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényt (Btv.). Az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén fenntartotta ugyan a lehetőséget, hogy a bíróságok kizárják a feltételes szabadságra bocsátást, de az így elítéltek számára kötelező kegyelmi eljárást írt elő 40 év elteltével. A módosítás hatálya kiterjedt azon elítéltekre is, akik már a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésüket töltötték.

A Kúria felülvizsgálatot végző tanácsa alapvető dilemmával találta magát szembe. A terhelt ügyében hozott strasbourgi döntés nyomán elfogadott törvénymódosítást automatikusan kell-e alkalmaznia (és a kiszabott büntetést változatlanul – a feltételes szabadságra bocsátás kizárásával együtt – fenntartania), vagy vizsgálhatja-e a törvénymódosítás és az Egyezmény 3. cikkének összeegyeztethetőségét, a Magyar-ítéletben tükröződő strasbourgi joggyakorlatot követve.⁶ A Kúria az utóbbi utat választotta. Megállapította, hogy az ügyben a belső jog olyan mértékben alkalmazható, amilyen mértékben összeegyeztethető a felülvizsgálatra okot adó strasbourgi ítélettel. Álláspontja szerint a kötelező kegyelmi eljárás nem elégítette ki a strasbourgi joggyakorlat által megkövetelt garanciákat. Így a terheltre nézve a másodfokú ítéletet megváltoztatta annyiban, hogy a feltételes szabadságra bocsátást kizáró rendelkezést mellőzte. Egyben kimondta, hogy a terhelt legkorábban 40 év elteltével bocsátható feltételes szabadságra.⁷

A Kormány a felülvizsgálati határozatban alkotmányjogi problémát látott és gyorsan lépett. Az igazságügyi miniszter egy hónapon belül, 2015. július 7-én benyújtotta az Alkotmánybírósághoz az előzőekben említett indítványt az Alaptörvény értelmezése iránt. Az indítvány tulajdonképpen arra keresett választ, hogy amennyiben egy bíróság észleli az előtte fekvő ügyben alkalmazandó magyar jogszabálynak valamely nemzetközi jogi normával való ellentétét, eltekinthet-e az előbbi alkalmazásától. (Azaz, a Magyar-ügyben az Egyezmény 3. cikke kizárhatja-e azon büntetőjogi rendelkezéseinek alkalmaz-

⁵ *Magyar v Hungary* (app. 73593/10) judgment of 20 May 2014 (végleges).

⁶ Weller kimutatta, hogy a Magyar-ítélet jól illeszkedik a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kérdésében kialakult strasbourgi ítélkezési gyakorlatba, WELLER MÓNKA: *Az Emberi Jogok Európai Bírósága tényleges életfogytiglani szabadságvesztéssel kapcsolatos joggyakorlatának fejlődése*. *Fontes Iuris* 2015/1, 56–61. pp.

⁷ Az ítéletről csak egy összefoglaló érhető el a Kúria honlapján; <http://www.lb.hu/hu/sajto/osszefoglalo-tenyleges-életfogytig-tarto-szabadsagvesztésre-ítelt-magyar-laszlo>; megjegyzendő, hogy ez a 40 év is problematikus lehet az Egyezmény 3. cikkének szemszögéből, I. T. P. and A. T. v Hungary, para. 45.

zását a felülvizsgálati eljárásban, melyek életfogytig tartó szabadságvesztés esetén lehetővé teszik a feltételes szabadságra bocsátás kizárását).

A magyar alkotmányjog egy ilyen normakonfliktusra előírja egy eljárást az Abtv. 32. § (2) bekezdésében (a nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálatának egyik formája).⁸ Az eljárásban az Alkotmánybíróság bírói kezdeményezésre vizsgálja, hogy egy belső jogszabály ellentétes-e egy Magyarországra nézve kötelező nemzetközi szerződéssel. E rendelkezéssel viszont nem egyértelműen köthető össze az értelmezni kért alaptörvényi rendelkezés. Az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja (és az erre épülő Abtv. 25. §) ugyanis a bírói kezdeményezésre induló egyedi normakontroll általános eljárását szabályozza (ha a bírónak egy Alaptörvénybe ütköző jogszabályt kellene alkalmazni egy ügyben).

Az Abtv. 25. § (1) bekezdésének és a nemzetközi szerződésekkel kapcsolatban külön bírói hatáskört előíró Abtv. 32. § (2) bekezdésének viszonya nem világos. Mivel a nemzetközi szerződésbe ütköző belső jogszabály másodfokú alkotmányellenességben szenved, így egy ilyen helyzetben az alkotmányossági vizsgálat kezdeményezhető az Abtv. 25. §-a alapján is.⁹ A szövegből nem világos, hogy az Abtv. 32. § (2) bekezdésében biztosított bírói hatáskör alapján induló eljárás *önálló eljárás-e* (nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálata), vagy csak az Abtv. 25. §-a szerinti *egyedi normakontroll sajátos formája*. Az utóbbi esetben az Abtv. 32. § (2) bekezdésében foglalt hatáskör az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontján, míg az előbbi esetben az f) pontján alapszik. (Az Alkotmánybíróság gyakorlata nem egyértelmű e tekintetben).

A Kormány indítványa ebben a helyzetben az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontjának értelmezésére irányult. Ebből az következik, hogy az indítvány a nemzetközi szerződésbe ütközés bírói kezdeményezésre történő vizsgálatát a bírói kezdeményezésre induló egyedi normakontroll egy sajátos formájának tekintette.

Az igazságügyi minisztérium azonban 2017 januárjában kelt beadványában kifejtette, hogy az értelmezésre irányuló indítvány alapját képező konkrét alkotmányjogi problémát megoldotta a Kúria 3/2015. BJE határozata. Így az Alaptörvény értelmezésére irányuló eljárás *okafogyottá vált*, mert az értelmezés alapjául szolgáló konkrét alkotmányjogi probléma megszűnt. A jogegységi határozat arra keresett választ, hogy a strasbourgi *Magyar-ítélet* után, tekintettel a Kúria ennek nyomán hozott, Bfv.II.1812/2014/7. sz. felülvizsgálati határozatára is, a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés továbbra is kiszabható büntetés maradt-e. A következő lépés így az lehet, hogy a jogegységi határozatot közelebbről szemügyre vegyük.¹⁰

⁸ Ennek értelmében „A bíró – a bírósági eljárás felfüggesztése mellett – az Alkotmánybíróság eljárását kezdeményezi, ha az előtte folyamatban levő egyedi ügy elbírálása során olyan jogszabályt kell alkalmazni, amelynek nemzetközi szerződésbe ütközését észleli.”

⁹ A *másodfokú alkotmányellenesség* esetén két (nem alkotmányi) jogi szabály áll konfliktusban egymással, mely konfliktus egyben sértheti az alkotmányt is, így a normakonfliktus alkotmányi kérdéssé válik (háromoldalú konfliktushelyzet). A terminológiára nézve l. 166/2011. (XII. 20.) AB határozat [Be. módosítócsomag (2011)] ABH 2011. 545, Bragyova A. (párh. ind.) I. pont.

¹⁰ A jogegységi határozat 2015. július 1-jén kelt, a Magyar Közlönyben 2015. július 20-án jelent meg; Magyar Közlöny 2015/105. 17861–17870. pp. A Kormány Alaptörvény értelmezésére irányuló indítványa 2015. július 6-án kelt. Ha a jogegységi határozat valóban *okafogyottá* tette az Alaptörvény értelmezését, akkor már legkésőbb 2015. július 20-án ez volt a helyzet, ekkor megszűnt a konkrét alkotmányjogi problé-

II. A 3/2015. BJE határozat – öt probléma

1. A jogegységi határozat kulcsfontosságú tételei

A jogegységi határozatot több, a külső szemlélőnek szokatlan körülmény övezi. Például nem tudom, hogy egy probléma felbukkanásától számítva, született-e valaha Magyarországon ilyen gyorsan jogegységi indítvány, mint ebben az esetben. A Bfv.II.1812/2014. sz. ügyben a Kúria a felülvizsgálati határozatát 2015. június 11-én hirdette ki, és az erre reagáló jogegységi indítvány már 2015. június 17-én megszületett. Pedig aligha állt a küszöbön olyan eljárás, mely a Be. 416.§ (1) bekezdésének g) pontja alapján, az adott ügyben hozott strasbourgi ítéletet követően, ismét felülvizsgál egy korábbi, tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést kiszabó ítéletet.¹¹

Nyilvánvaló problémák merülnek fel a jogegységi határozat azon alapjával, hogy ti. az *egységes ítélkezési gyakorlat biztosítása érdekében* hozták. A jogegységi tanács látható erőfeszítéseket tett annak magyarázatára, hogy miben áll az ellentétes gyakorlat, aminek az egységét helyre kell állítani. Kicsit leegyszerűsítve, abban látta az ellentétes gyakorlat kialakulásának veszélyét, hogy a Kúria felülvizsgálati határozata a vonatkozó strasbourgi joggyakorlatra hivatkozva nem alkalmazta a hatályos magyar jogot (mely továbbra is megengedte a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását), míg a megelőző magyar gyakorlat alkalmazta.

Mindezzel van egy látható probléma. A Kúria felülvizsgálatot végző tanácsa egy olyan ügyben járt el, ahol született egy, Magyarországra nézve a nemzetközi jog alapján kötelező strasbourgi ítélet, és az eljárás fő feladata ennek végrehajtása volt (az egyezményesértés kiküszöbölése). Ez speciális felülvizsgálati eljárás, melyben a Be. 423. § (3) bekezdése kifejezetten hatáskört biztosított neki *magyar jogszabály alkalmazásának mellőzésére*. Ez az eljárási helyzet nem hasonlítható ahhoz, amikor egy bíróság első- vagy másodfokon eljár egy ügyben és tényleges életfogytiglant szab ki valamely vádlottal szemben. Az utóbbi helyzetben nincs ugyanis olyan, az ügyben hozott strasbourgi ítélet, melynek nyomán ki kellene küszöbölni valamilyen egyezményesértést, és természetesen nem alkalmazható a Be. 423. § (3) bekezdése sem. A Kúria felülvizsgálati határozata így aligha vethető össze érdemlegesen a jogegységi tanács által hivatkozott korábbi gyakorlattal.

Mindezeket most félretéve, a jogegységi határozatból – közvetetten – egy alapvető következtetés vonható le. A Bfv.II.1812/2014/7. számú, felülvizsgálati határozatban a Kúria tanácsának az ugyanazon ügyben hozott strasbourgi döntés nyomán elfogadott törvénymódosítást automatikusan kellett volna alkalmaznia (figyelembe vennie). Nem

ma. Ez mégsem lehetett egyértelmű, mert az indítványozó csaknem másfél évet várt, míg végül jelezte ebbéli álláspontját az Alkotmánybíróságnak.

¹¹ A gyorsaság hátterére I. UITZ RENÁTA: *Nemzetközi emberi jogok és a magyar jogrend*. In: Jakab András – Gajduschek György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota*. Budapest, 2016. 195–197. pp.; NAGY 2016, 388. p.; LÉVAY MIKLÓS: *A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztésről, különös tekintettel az emberi jogi szempontokra*. In: FEJES ZSUZSANNA – TÖRÖK BERNÁT (szerk.): *Suum cuique. Ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Szeged, 2016. 600. p. A jogegységi tanács elnöke, Kónya István utóbb írt cikkében annyit írt, hogy a jogegységi eljárás „nem türt halasztást”; KÓNYA ISTVÁN: *Érzelmek és indulatok az életfogytig körül*. Magyar Jog 2017/3, 132. p.

volt ok a feltételes szabadságra bocsátás kizárását mellőzni arra hivatkozva, hogy az nem összeegyeztethető az Egyezmény 3. cikkével. A bíróságok a továbbiakban is kiszabhatnak tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést, mely a magyar jogrend része.

A jogegységi határozat indokolása helyenként nehezen követhető, sőt nehezen érthető, ezért bizonyos mértékben értelmezésre szorul. Úgy tűnik, hogy a fenti következtetés az indokolás következő lényegesebb megállapításaira alapozható. (a) Az Emberi Jogok Európai Bírósága nem is vizsgálta azt a magyar jogi rendelkezést (régi Btk. 47/A. §), mely alapján a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést az eljárásban korábban kiszabták, így a büntetéskiszabás megváltoztatása nem is tárgya a felülvizsgálatnak; csak a büntetés végrehajtásának szabályai álltak szembe az Egyezménnyel (IV/7. pont). A magyar bíróság a Btk. e rendelkezését, mint hatályos jogot nem mellőzheti (IV/4. pont). (b) Mivel a strasbourgi döntés az egyezményértést jogalkotási hiányosságok miatt állapította meg, és ennek csak az elmarasztalt állam *jogalkotása* tehet eleget, így a Kúria előtt „felülvizsgálati ok nem valósul meg” (IV/9. pont). (c) Az Egyezmény nem „közvetlen jogalap”, hanem az alapjogok értelmezési segítsége; így nem képezi például a büntetőjogi felelősségre vonás valamely anyagi jogi akadályát (IV/8. pont).¹² (d) Magyar jogszabálynak az egyezménybe ütközését a magyar bíróságok nem állapíthatják meg, mert a kérdés a strasbourgi bíróság hatáskörébe tartozik, így a Bvtv. módosítását sem értékelheti az Egyezmény szempontjából egy magyar bíróság (IV/9. pont). (e) A felülvizsgálat során nem szabad figyelmen kívül hagyni (hanem alkalmazni kell) azt a módosított jogszabályt, melyet a jogalkotó azon strasbourgi ítéletre válaszul módosított, amely a felülvizsgálatra okot adott (IV/7. pont). A *Magyar*-ítéletben az emberi jogi bíróság még nem értékelhette azt a helyzetet, mely az utóbb elfogadott törvénymódosítás nyomán létrejött, így a Kúria felülvizsgálati tanácsa nem tekinthetett volna az el az új jogi helyzettől (IV/10. pont).

2. Az első probléma a jogegységi határozattal

A jogegységi tanács döntőnek szánt érve kettős. Egyrészt azon alapult, hogy a strasbourgi bíróság a *Magyar*-ítéletben csak a kiszabott büntetés végrehajtásának szabályait kifogásolta (a szabadulás lehetőségének teljes kizárása), nem a büntetéskiszabást. Az ennek alapjául szolgáló Btk. 47/A. §-át nem is vizsgálta, és nem állapította meg róla, hogy egyezményértő lenne. Márpedig a Be 423. § (3) bekezdés szerint a felülvizsgálat során csak az *egyezménysértő* belső jogszabályt szabad figyelmen kívül hagyni.¹³ A régi Btk. 47/A. §-a így nem volt egyezményértő, nem lehetett volna figyelmen kívül hagyni, és az ezen alapuló büntetéskiszabást sem megváltoztatni a feltételes szabadságra bocsátás kizárásának mellőzésével. Másrészt, az emberi jogi bíróság *szabályozásbeli hiányosságot* talált jogsértőnek (a szabadulás elvi lehetőségének bizonyos garanciáit), nem pedig

¹² Hasonlóan másfél hónappal előbb, Kúria Bfv.III.1.612/2014/8.

¹³ A következők szerint: „A 416. § (1) bekezdésének g) pontjában meghatározott esetben a felülvizsgálati indítványt a törvénnyel kihirdetett nemzetközi szerződéssel ellentétes jogszabály figyelmen kívül hagyásával, illetve a nemzetközi emberi jogi szerv döntésének alapulvételével kell elbírálni.”

egy konkrét jogi rendelkezést. Szabályozásbeli hiányosságot csak a jogalkotó szüntethet meg, erre nincs lehetősége a felülvizsgálati tanácsnak.

Ez a kettős érv azonban a *Magyar*-ítélet félreértését tükrözi. Először is, az Emberi Jogok Európai Bírósága közvetlenül és elsődlegesen sosem vizsgál felül önmagában egy állami jogszabályt. Mindig azt vizsgálja, hogy az alperes állam konkrétan megsértette-e a felperes Egyezményben biztosított jogait. (Az egyezményesértés természetesen közvetetten fakadhat a jogi szabályozás sajátosságaiból). A *Magyar*-ítélet kimondta, hogy az alperes jogai sérültek, mert a feltételes szabadságra bocsátás kizárásával nem biztosították számára a valamikori szabadulás reményét. Mindegy, hogy mely magyar jogszabályból vagy jogszabályi hiányosságból vezethető le az egyezményesértés. Ez egyébként is vitatható lehet. A konkrét jogsértés hátterében sokszor a *jogszabályi környezet* van (esetünkben beleértve a régi Btk. 47/A. §-át), melynek egyaránt részei lehetnek pozitív jogi rendelkezések és szabályozási hiányosságok.¹⁴

Másodszor, a *Magyar*-ítéletben a strasbourgi bíróság a régi Btk. 47/A. §-át felsorolja és szó szerint idézi azon jogi környezet részeként, mely háttérként szolgált az egyezményesértéshez (para. 16.) Nem lehet arra alapozni, hogy a konkrét jogsértés megállapításakor ne vette volna figyelembe ezt a rendelkezést.

Harmadszor, teljesen relatív, hogy egy rendelkezésben vagy szabályozásban egyezményesértőnek valamely feltétel hiányát tekintjük, vagy az egész rendelkezést, szabályozást, melyből ez a feltétel hiányzik. Vonatkoztatási pont kérdése az egész, és erre aligha lehet hatásköri önkorlátozást alapítani. Az „ötágú vöröscsillag”-ügyekben irányadó *Vajnai*-ítéletben is szabályozásbeli hiányosságot hozott fel az emberi jogi bíróság, amennyiben hiányolta, hogy a régi Btk. 269/B. §-a *feltételként nem követelte meg* a kapcsolatot a vörös csillag viselése és az önkényuralmi propaganda között.¹⁵ Ez nem zavarta a Kúriát (Legfelsőbb Bíróságot), hogy a rákövetkező felülvizsgálati eljárásban mellőzze a Btk. fenti rendelkezésének alkalmazását (Bfv.I.1.117/2008/6.). A jogegységi tanács logikája szerint, itt is a jogalkotóra kellett volna várni, hogy pótolja a szabályozásbeli hiányosságot.

Negyedszer, az Emberi Jogok Európai Bírósága kifejezetten soha nem fog egyezményesértőnek nyilvánítani egy állami jogszabályt. Erre nincs hatásköre. Még az ún. mintaperekben (*pilot judgment procedures*) is óvakodik a bíróság, hogy egy-egy állami jogszabályt egyezményesértőnek nyilvánítson. Ehelyett például „*állandó strukturális hiányosságot*”, „*strukturális problémát*”, „*rendszerhibát*” említ, vagy arra utal, hogy a belső jogi környezet nem alkalmas valamely jog maradéktalan érvényesülését biztosítani.¹⁶ Tehát a jogegységi tanács hiába várja, hogy a Bíróság kifejezetten egyezményesértőnek fog minősíteni egy magyar jogszabályt. Ilyesmire legfeljebb burkoltan vagy közvetve utalhat.

¹⁴ A Be. 423. § (3) bekezdés alá eső ügyeket a Kúria láthatóan azonosan kezeli alyhellyel, amikor az Alkotmánybíróság megsemmisít egy jogszabályt, és azt figyelmen kívül kell hagynia a Be. 423. § (2) bekezdést alkalmazva, pl. Kúria Bfv.III.1.286/2014/4. Pedig a helyzet más: az Alkotmánybíróság tipikusan egy jogszabályt értékel, míg a strasbourgi bíróság egy konkrét esetet, a szabályozásra legtöbbször csak általában utalva.

¹⁵ *Vajnai v Hungary* (app. 33629/06) judgment of 8 July 2008, para. 56.

¹⁶ Pl. *Hutten-Czapska v. Poland* (app. 35014/97), ECtHR, Judgment, Reports of Judgments and Decisions 2006-VIII, paras. 232-233; *Broniowski v. Poland* (app. 31443/96) judgment of 22 June 2004, Reports of Judgments and Decisions 2004-V, paras. 193-194. és rendelkező rész 3. és 4. pont; *Olaru and others v. Moldova* (apps. 476/07, 22539/05, 17911/08, 13136/07) judgment of 28 July 2009, para. 56.

Ebből következően, a *felülvizsgálati tanácsnak kell kiszűrni* a strasbourgi ítéletből, hogy mely magyar jogszabályokkal lehet probléma (ha a jogsértésnek jogszabályi háttere van), és miképpen lehet a konkrét ügyben az egyezményesértést megszüntetni. Pl. az *Uj v Hungary*-ügyben a bíróság a problematikus régi Btk. 180. § (1) bek. b) pontját (becsületsértés tényállása) kifejezetten csak akkor említette, amikor meggyőződött róla, hogy a vélemény-nyilvánítás konkrét korlátozása jogszabályban történt.¹⁷ A rákövetkező felülvizsgálat során, a Kúria ezt azonosította az egyezményesértéshez vezető rendelkezésként (ami persze nem volt nehéz), és mellőzte alkalmazását, majd felmentette a terheltet (Bfv.X.166/2012/5.).

A fenti okokból az Emberi Jogok Európai Bíróságát nem is érdekli, hogy milyen eszközökkel biztosítja az állam a jogsértés kiküszöbölését. Ez az állam dolga. A lényeg, hogy a jogsértés megszűnjön, tehát esetünkben a szabadulás elvi lehetősége, határozott feltételekkel fennálljon az Egyezmény 3. cikke alapján. Az állam ezt biztosíthatja úgy, hogy eltörli a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést (Btk. módosítása), de úgy is, hogy fenntartja a feltételes szabadságra bocsátás kizárásának lehetőségét, viszont más módon biztosítja a szabadulás elvi esélyét az elítélt számára (Bvtv. módosítása).

Ötödször, mivel a strasbourgi bíróság nem egy jogszabályt, hanem *a felperes konkrét helyzetét ítéli meg, a büntetés kiszabása és a büntetés végrehajtása* az Egyezmény szemszögéből nem választható el úgy egymástól, ahogy a jogegységi tanács teszi. Ha egy büntetés végrehajtásának jogszabályban rögzített módja minden esetben sérti az egyezményt (a jogi környezet miatt), akkor a büntetés kiszabása egyenesen vezet az egyezmény megsértéséhez. A Kúria az előtte fekvő ügyben nem tudta orvosolni az életfogytig tartó szabadságvesztés megfelelő végrehajtásának hiányosságát (nem tudta biztosítani a szabadulás elvi lehetőségét), mert az jogszabálybeli hiányosságokon alapult. Ezért csak oly módon tudta az egyezményesértést megszüntetni, ha magát a kiszabott büntetést változtatta meg, és mellőzte a feltételes szabadságra bocsátás kizárását.

Ezzel valóban kizárta a régi Btk. 47/A. §-ának alkalmazását. Azonban a Be. 416. § (1) bekezdésének g) pontja alapján történő felülvizsgálatnak éppen az a lényege, hogy az egyezményesértés kiküszöbölése céljából, a felülvizsgálati tanács eltekinthet egy jogszabály alkalmazásától is [l. Be. 423. § (3) bekezdés].¹⁸ Ezt persze akkor teheti meg, ha a jogszabály alkalmazásának kizárása szükséges az egyezményesértés megszüntetéséhez a vádlott tekintetében. A jogegységi tanács ezt kétségbe vonta, de ennek megalapozottsága megint kétséges.

3. A második probléma a jogegységi határozattal

A jogegységi tanács az érvelés következő lépcsőjén azt hozta fel, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés végrehajtási szabályait a *Magyar-ítélet* nyomán a magyar állam módosította (kötelező kegyelmi eljárás). A szabadulás elvi lehetősége így fennáll,

¹⁷ *Uj v Hungary* (app. 23954/10) judgment of 19 July 2011, para. 16.

¹⁸ E mögött az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése áll, mely Magyarország nemzetközi kötelezettségeinek jóhiszemű teljesítését kívánja biztosítani, pl. SCHIFFNER IMOLA – SZALAI ANIKÓ: *A nemzetközi jog lenyomata az Alaptörvényben*. In: BALOGH ELEMÉR (szerk.): Számadás az Alaptörvényről. Budapest, 2016. 328–329. pp.

a büntetés végrehajtása egyezménykonformmá vált, tehát a kiszabott büntetéshez nem szabad nyúlni a felülvizsgálat során. Ez ugyanis nem szükséges az egyezményesértés megszüntetéséhez, hiszen az állam ezt már a Bvtv. módosításával orvosolta. Ezzel az érveléssel szemben kétféle kétség adódik.

Egyrészt, a jogegységi tanács figyelmen kívül hagyta azt, hogy a *Magyar-ítélet* értelmében a szabadulás elvi lehetőségének a *büntetés kiszabásánál* fenn kell állnia.¹⁹ Ezen feltétel hiánya az adott ügyben a kötelező kegyelmi eljárás bevezetésével már nem volt orvosolható, még akkor sem, ha hatálya kiterjedt a terhelte is. Vele szemben ugyanis már kiszabták a büntetést, és a végrehajtási szabályok megváltoztatása ezen nem változtatott. Ebben a helyzetben az egyezményesértés teljes egészében, formailag véve csak úgy szüntethető meg, ha a felülvizsgálat során megváltoztatják a kiszabott büntetést, akár úgy is, hogy mellőzik a feltételes szabadságra bocsátás kizárását.

A másik kétség abban áll, hogy a Bvtv. módosítása, és a kötelező kegyelmi eljárás bevezetése valóban egyezménykonformmá tette-e a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztést. A *T. P. és tsa*-ügyben kiderült, hogy nem, de ezt ekkor még nem lehetett biztosan tudni. E kétséget a jogegységi tanács megint problematikus érveléssel kívánta kiküszöbölni.

4. A harmadik probléma a jogegységi határozattal

A jogegységi tanács álláspontja láthatóan az volt, hogy a Bvtv. módosítása és a bevezetett kötelező kegyelmi eljárás nem értékelhető az Egyezménnyel való összhang szempontjából, mert jogszabálynak az Egyezménybe ütközését a magyar bíróságok nem állapíthatják meg. Az egyezményesértés megállapítása az Emberi jogok Európai Bíróságának a hatáskörébe tartozik. Ha a felülvizsgálati tanács ilyen összevetést nem tehet, akkor automatikusan a jogalkotó szándékainak megfelelően úgy kell tekintenie a törvénymódosítást, mely megszünteti az egyezményesértést az előtte fekvő ügyben is. Így a felülvizsgálati eljárásban már nincs tennivaló. E gondolatmenet aligha foghat helyt.

Először is, egy magyar bíróság bármikor megállapíthatja két, az előtte lévő ügy eldöntése során alkalmazást kívánó jogszabály ellentétét. Én nem ismerek olyan normát, mely ezt kizárná, és a bíróságok ténylegesen tesznek is ilyen megállapításokat. Ez alól nem kivétel egy magyar jogszabály és az Egyezmény viszonya sem. (Az Egyezmény is egy speciális magyar jogszabály – az 1993. évi XXXXI. tv. – a magyar jogrendszerben). Már láhattuk, külön alkotmánybíróági eljárás van arra az esetre, ha egy bíróság észleli egy magyar jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközését.

A jogegységi határozat úgy próbálja beállítani, mintha a strasbourgi bíróság nemzetközi szerződésen alapuló hatáskörei megfosztanák a magyar bíróságokat attól, hogy megállapítsák egy magyar jogszabály Egyezménybe ütközését. Ez azonban nincs így. Egy konkrét, előtte fekvő ügyben valóban az Emberi Jogok Európai Bírósága a *legfelső értelmező fórum* az Egyezmény rendelkezései tekintetében, és döntése a peres felekre kötelező. Minden más esetben a részes államok bíróságai értelmezhetik, alkalmazhatják az

¹⁹ *A Vinter and others v the United Kingdom* [GC] (apps. 66069/09, 130/10 and 3896/10) judgment of 9 July 2013, para. 122. nyomán *Magyar v Hungary*, para. 53.

egyezményt, észlelhetnek egyezményesértést, és minősíthetnek egyezménykonformnak valamely belső jogi megoldást. Számomra érthetetlen, hogy a jogegységi tanács miért kérdőjelezi meg egy magyar bíróság azon, a bíraskodás feladatából fakadó természetes jogát, hogy egy magyar jogszabály ellentétét egy másik jogszabállyal (az Egyezményt kihirdető, módosított 1993. évi XXXI. tv.) észlelje és megállapítsa.²⁰ Az igazi kérdés inkább az, hogy egy ilyen normakonfliktusnak *milyen jogkövetkezményei* vannak, mit tehet ekkor a bíróság. Valójában erre vonatkozott az Alaptörvény értelmezésére irányuló – és utóbb okafogyottnak minősített – kormányindítvány.

Másodszor, a felülvizsgálati tanácsnak törvényes kötelezettsége az emberi jogi bíróság által megállapított egyezményesértés megszüntetése – akár hatályos jogi rendelkezés alkalmazásának kizárásával is. E kötelezettségből az folyik, hogy a strasbourgi határozatban foglaltak alapján az ügyben újból megnyisson kérdéseket és szükség esetén (de nem feltétlenül) új döntést hozzon ezekben. Feladata a terhelt Egyezményben foglalt, megsértett jogának, jogainak biztosítása. E feladatának nem tehet eleget, ha *érdemben* nem vizsgálja azt a jogi környezetet, melyben biztosítania kell a megsértett jogot. Még akkor is, ha ez a jogi környezet változott a Bvtv. módosításával. A felülvizsgálati tanács törvényes feladatának csak úgy tud eleget tenni, ha vizsgálja azt is, hogy milyen értelemben áll fenn az egyezményesértés, és a törvényt módosításra is tekintettel, továbbra is fennáll-e az egyezményesértés a terhelt tekintetében.²¹

Mindezt a jogegységi tanács – némileg ellentmondásosan – közvetve el is ismeri, amikor arról szól, hogy a strasbourgi határozatot „óvatosan be kell illeszteni” a felülvizsgálat során a magyar jogrendbe (IV/9. pont). Ez feltételezi a konkrét jogi környezet és a strasbourgi határozat (közvetve pedig az Egyezmény) viszonyának érdemi értékelését. Ha a felülvizsgálati tanácsnak automatikusan el kellene fogadni, hogy az időközbeni törvényt módosítás kiküszöbölte az egyezményesértést, akkor semmit sem kellene beilleszteni a magyar jogrendbe, hiszen a jogalkotó elvégezte a feladatot, és nem lenne tennivaló a felülvizsgálati eljárásban. Más lapra tartozik, hogy az „óvatos beillesztés” kifejezés számomra nehezen értelmezhető. A strasbourgi határozatban foglaltaknak a terhelt tekintetében egyszerűen érvényt kell szerezni, és az egyezményesértést megszüntetni. Ezt követeli az Egyezmény 46. cikkének első bekezdése, valamint a Be. 423. § (3) bekezdése.

5. A negyedik probléma a jogegységi határozattal

Indokolásának kiegészítéseként a jogegységi tanács eszmeifuttatásokba bocsátkozott arról, hogy az Egyezmény nem „közvetlen jogalap”, csak értelmezési segítség, mely a belső jog értelmezésére szolgálhat. Ez a tétel feltehetően arra utal, hogy az Egyezmény-

²⁰ Például az Alkotmánybíróság az Abtv. 32. §-a alapján kifejezetten megállapíthatja a nemzetközi szerződésbe ütközést, tehát érdemben az Egyezmény tekintetében azt, hogy egy magyar jogszabály egyezményesértő.

²¹ A jogegységi tanács – annak alátámasztására, hogy nincs törvényi felhatalmazás egy magyar jogszabály és az Egyezmény összhangjának vizsgálatára – idéz egy másik felülvizsgálati határozatot (Kúria Bfv.I.1751/2014/7.). A hivatkozás aligha fog helyt, hiszen ez a felülvizsgálati eljárás a Be. 416. § (1) bekezdésének e) pontjában foglalt okból indult, tehát a Be. 423. § (3) bekezdésének alkalmazása – és ez alapján egy magyar jogszabály hatályának kizárása – fel sem merülhetett, mert a rendelkezés csak az f) pont alapján indult felülvizsgálatokra alkalmazható.

nek nincsenek közvetlen joghatásai a magyar jogban, tehát a jogegységi határozat igen korlátozott joghatásokat tulajdonít az 1993. évi XXXI. törvénynek, azaz egy magyar jogszabálynak. Mindez rendben lenne, de ehhez nem társulnak érvek a határozatban.

Először is tudjuk, hogy a nemzetközi jog kivételesen közvetlen, részbeni jogalapját képezheti a büntetőjogi felelősségnek Magyarországon (l. az ún. „sortűzpereket” az 53/1993. AB határozat nyomán). Bár a jelen eset nem tartozik ide, mégis indokolni kellene a nemzetközi jog közvetlen joghatásait általánosan kizáró tételt. Az indokolás viszont hiányzik, amit én komoly hiányosságnak tekintek. Egy ilyen, átfogó és fontos tételnél a pusztá deklaráció aligha elegendő.

Másrészt – ha el is fogadjuk, hogy büntetőügyekben a nemzetközi jognak és az Egyezménynek jellemzően csak közvetett joghatásai lehetnek - e joghatásokat nem szabad leszűkíteni a belső jog értelmezésére. Közvetett joghatás az is, ha a nemzetközi jog kizárja valamely jogszabály alkalmazását egy konkrét ügyben (kizáró joghatás). A jogegységi tanács viszont általános tételével tagadja, hogy lenne ilyen kizáró joghatása az Egyezménynek. Jóllehet, a Be. 416. § (1) bekezdésének g) pontja alapján folytatandó felülvizsgálati eljárásban éppen az a lényeg, hogy az egyezményesértést ki kell különböztetni, akár belső jogszabály alkalmazásának mellőzésével is. Kevés olyan rendelkezés van a magyar jogban, mint a Be. 423. § (3) bekezdése, mely ilyen világosan tulajdonít kizáró joghatást az Egyezménynek. Sajnálatos, hogy ennek ellenére a jogegységi tanács a nemzetközi jogot legjobb esetben is valamiféle értelmezési segédeszközzé minősíti le, legalábbis büntetőügyekben.²²

6. Az ötödik probléma a jogegységi határozattal

Nem segíti a tisztánlátást, hogy a jogegységi határozat indokolásában több megállapítás nehezen értelmezhető, homályos, és némileg ellentmondásos. Az előzőekben már felhoztam az „óvatos beillesztés” (a rendelkező részben csak „beillesztés”) követelményét, melynek tartalma nem világos, és következményeit tekintve ellentmondásosak a jogegységi tanács egyéb megállapításaival. Még két példa szót érdemel.

A jogegységi tanács indokolásának vörös fonala a hatályos jog alkalmazásának kötelezettsége. Ezzel próbálja ellensúlyozni azt, hogy a Be. 416.§ (1) bekezdésének g) pontja alapján folytatandó felülvizsgálati eljárásban eshetőlegesen egy-egy hatályos jogi rendelkezés alkalmazásának mellőzése is lehetséges. De mit lehet kezdeni azzal a megállapítással, hogy az Alaptörvény R) cikkének „eleget tenni nem a hatályos jog bármilyen történő alkalmazásával, hanem a hatályos jog tiszteletével, és a hatályos joggal szembehelyezkedő jogalkalmazás tilalmának betartásával lehet” (IV/6. pont). A tanács egy mondaton belül deklarálja a hatályos joggal szembenálló jogalkalmazás tilalmát, és a hatályos jogtól való eltérés lehetőségét (amennyiben nem kell azt bármilyen áron alkalmazni).

Különös a jogegységi tanács felfogása arról is, hogy mikor sértheti az Emberi Jogok Európai Egyezményét egy szabály vagy eljárás. „Fogalmilag kizárt ugyanis, hogy egyez-

²² Annak tükrében, hogy a magyar bírói kar idegenkedik a nemzetközi jogi normák alkalmazásától, az „értelmezési segítségként” való elismerés akár előrelépésnek is tűnhet, pl. SZALAI ANIKÓ: *Az Európai Emberi Jogi Bíróság ítélezésének megjelenése a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában*. KÜL-VILÁG 2010/4, 17-18. p.

ménysértő legyen az a döntés, amely a hatályos jogot, s egyben az EJEB által el nem bírált, egyezményesértőnek nem ítélt, és az Alkotmánybíróság által megengedett szabályt alkalmazza (IV/10. pont).²³ Ezek szerint egy alkotmányos, hatályos jogszabályon alapuló döntés nem lehet egyezményesértő, ha egyébként a strasbourgi bíróság még nem állapította meg az Egyezmény sérelmét? Rá kell mutatnunk, hogy egy, az Alaptörvénnyel (alkotmánnyal) összhangban lévő jogszabályon alapuló döntés is lehet egyezményesértő.²³ Másrészt, ezen furcsa felfogás alapján igen érdekes helyzet adódna: a strasbourgi bíróság nem megállapítaná a már fennálló egyezményesértést, hanem marasztaló ítéletével maga *konstituálná* azt.

Természetesen itt nincs lehetőség arra, hogy a jogegységi határozat indokolásának ilyen típusú (logikai-dogmatikai) problémáit sorra vegyük, hiszen a felvetődő jogkérdések lényegén nem változtatnak.²⁴ A következő lépés inkább olyan irányba visz, hogy az előzőekben kifejtettek alapján a 3/2015. BJE határozat valóban okafogyottá tette-e az Alaptörvény 24. cikk (2) bekezdés b) pontja értelmezésére irányuló indítványt.

III. Az Alaptörvény értelmezésére irányuló indítvány okafogyottságának kérdése

Megszoktuk, hogy a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztéssel összefüggő kérdésekben az Alkotmánybíróság vagy mozdulatlan marad, vagy igen készségesen tér ki a felvetődő kérdések megválaszolására elől.²⁵ A kérdés múltbeli kezelése után várható volt, hogy a testület meghajol az okafogyottság mellett szóló érvek előtt, bár itt nem is magáról a büntetésről kellett volna alkotmányossági értékelést adni.

Az értelmezési indítvány igazi tétje annak eldöntése volt, hogy ha a bíróság észleli egy magyar jogszabály nemzetközi szerződésbe ütközését, akkor mit tehet: figyelmen kívül hagyhatja-e a magyar jogszabályt kizárva annak alkalmazását, vagy kötelezően alkotmánybírósági eljárást kell kezdeményeznie az Abtv. 32. § (2) bekezdése alapján.²⁶ Az indítvány érezhetően az utóbbi megoldás mellett állt. Mindez hatásköri (hatalom-megosztási) kérdés. Az Alkotmánybíróság vagy a rendes bíróság rendelkezik-e hatáskörrel arra, hogy egy nemzetközi jogi normának érvényesülést biztosítson a vele szemben álló belső jogi normával szemben, elsősorban az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdése alapján.

Érdekesen alakultak az álláspontok. *A jogegységi tanács szerint* a felülvizsgálat során még csak nem is vizsgálható a belső jogszabály az egyezményesértés szempontjából,

²³ Csak példaként, ez a helyzet állt be az „ötágú vöröscsillag”-ügyek közül a *Vajnai*-ügyben hozott jogerős határozat tekintetében (Fővárosi Bíróság 22.Bf.8737/2005/2. sz. végzése). Ekkor a régi Btk. 269/B. §-a alkotmányosnak minősült [14/2000. (V. 12.) AB határozat, ABH 2000, 83.], de az azon alapuló döntés mégis egyezményesértő volt, ahogy utóbb a strasbourgi bíróság megállapította a *Vajnai*-ítéletében.

²⁴ A határozat ilyen problémáira l. még NAGY 2016, 389. p.

²⁵ Pl. a legelső indítványok a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés alkotmányossági vizsgálatára már 2004-ben befutottak, de ezek az Alaptörvény hatályba lépésével, 2012-ben elbírálás nélkül alapjukat veszítették, WELLER 2015, 56. p. Azóta pedig egyre nyilvánvalóbb, hogy az Alaptörvényben – legalábbis felületi – feszültségek vannak a kérdés tekintetében. Az Alkotmánybíróságnak végre értelmezést kellene adnia egyrészt az Alaptörvény IV. cikk (2) bekezdése, valamint II. cikke, III. cikk (1) bekezdése és a Q) cikk (2) bekezdése közötti összhang megteremtése vagy explicitté tétele végett.

²⁶ Hasonlóan 3030/2017. (III. 7.) AB végzés, ABK 2017/5. 218, [12] (Pokol B.).

tehát fel sem merülhet a normakonfliktus. *A Kormány nevében eljáró igazságügyi miniszter indítványa* azon alapult, hogy a felülvizsgálati tanács vizsgálhatja és észlelheti az egyezményesértést, de ekkor kötelezően alkotmánybírói eljárást kell kezdeményeznie. *A felülvizsgálati határozatból viszont az adódott*, hogy a Kúria felülvizsgálati tanácsa nemcsak vizsgálhatja és észlelheti az egyezményesértést, de ez alapul szolgálhat arra is, hogy alkotmánybírói eljárás nélkül eltekintsen belső jogszabály alkalmazásától az egyezményesértés kiküszöbölése során.

Formailag véve talán védhető az, hogy az Alaptörvény értelmezése okafogyottá vált. Az absztrakt alkotmányjogi probléma ugyan fennmaradt (ti. mit tehet vagy mit kell tennie hasonló esetben a bíróságnak), de a konkrét alkotmányjogi probléma megszűnt. A jogegységi határozat így-úgy megválaszolta a felvetődő kérdéseket, feloldván a konkrét problémát, (bár a Bfv.II.1812/2014/7. sz. felülvizsgálati határozat továbbra is hatályban van). Mivel az Alaptörvény értelmezésére irányuló eljárásban szükséges konkrét alkotmányjogi probléma is, melyben megmutatkozik az absztrakt értelmezési igény, így az eljárás alapját veszítette.²⁷

Ugyanakkor vannak érvek amellett, hogy formailag is maradt fenn konkrét alkotmányjogi probléma. A jogegységi határozat csak a Be. 423. § (3) bekezdés szemszögéből értelmezte a helyzetet. Kérdés azonban, hogy a *Magyar*-ügyben folytatott felülvizsgálat során az egyezményesértőnek tartott magyar jogszabály alkalmazásának mellőzése – *a Be. fenti rendelkezésének értelmezésétől függetlenül* –, alapítható-e pusztán az Egyezmény 46. cikk első bekezdésére, és végső soron az Alaptörvény Q) cikk (2) bekezdésére. Erre végső választ csak az Alkotmánybíróság adhatja.

Az okafogyottság kérdését *érdemben* véve azonban látható, hogy a több szempontból is problematikus érvelést alkalmazó 3/2015. BJE határozat nem oldotta meg a felvetődő problémákat. Sajátosan értelmezte az Emberi Jogok Európai Bíróságának *Magyar*-ítéletét, megengedhetetlenül szűken fogta fel a Be. 416.§ (1) bekezdésének g) pontja alapján folytatandó felülvizsgálati eljárásban fennálló hatásköröket, nagyvonalúan eltekintett e speciális felülvizsgálat alapvető funkcióitól, és tévesen szűkítette az Egyezmény joghatásait. Az Alkotmánybíróság választ adhatott volna arra, hogy e felülvizsgálathoz kötelezően kapcsolható-e a nemzetközi szerződésbe ütközést vizsgáló alkotmánybírói eljárás, vagy tágabban arra, hogy milyen lehetőségekkel rendelkezik egy magyar bíróság, ha egy nemzetközi szerződésbe ütköző belső jogszabállyal találkozik valamely ügy megítélése során.

²⁷ *Pokol Béla* alkotmánybíró, aki különvéleményében az okafogyottság ellen érvelt, és az érdemi értelmezést sürgette, közvetve elismerte a konkrét alkotmányjogi probléma megszűnését, 3030/2017. (III. 7.) AB végzés, ABK 2017/5. 218, [13]-[14] (Pokol B.).